

asigurate îndată după suirea în scaun — i-au mijlocit în mare măsură și relațiile cu Ferdinand și Maximilian (acesta din urmă era în 1560 candidatul nobilimii protestante la tronul polon, a cărui vacanță era socotită iminentă).

În aceste condiții se explică și violența deosebită a reacției lui Lăpușneanu împotriva celor considerați de el sprijinitori interni potențiali ai pretendentului care își proclama public angajamentul de a susține protestantismul în Moldova. Iată și pricina pentru care diaconul Dimitrie, revenit în Moldova după peregrinările sale în slujba apropierei dintre cele două confesiuni, s-a văzut silit să părăsească în grabă țara, unde, după spusele lui, nu domnea „învățătura cea curată” și unde învinuirea de a fi „luteran și eretic” amenința să-l ducă pe rug¹. Prigoana lui Alexandru Lăpușneanu, al cărei caracter antiluteran este pentru prima oară explicit afirmat de mărturia, indirect păstrată, a diaconului Dimitrie, a fost provocată așadar nu numai de prozelitismul protestant în Moldova, cât de îmbinarea acestei prozelitism cu un program politic².

¹ Nu se poate cunoaște, în stadiul actual al documentației, în ce măsură a participat direct Dimitrie la complotul împotriva lui Alexandru Lăpușneanu. Sigur este faptul că între Despot și Dimitrie a existat o legătură strinsă și că Dimitrie s-a întors în Moldova după înscăunarea lui Despot, după cum îl informează la 10 ian. 1562 același Ambros Frölich pe Hans Ungnad; I. Kostrenčič, *op. cit.*, p. 68. Din nefericire documentul e publicat doar în formă de regist și cu o eroare. Domnul, pe lângă care s-a hotărât să rămână Dimitrie, nu era Alexandru, cum greșit identifică editorul, ci Despot, care domnea la acea dată în Moldova. Rostul rămănerii sale în Moldova e astfel explicat de corespondent: „Er wolle dort das Volk bilden”. Este foarte probabil vorba de una și aceeași persoană cu solul Dimitrie trimis în Polonia de Despot în vara aceluiași an; A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I, (1527—1572), p. 222. Menționăm în treacăt că, înainte de a reveni pentru ultima oară în Moldova, Dimitrie a purtat negocieri cu unele cercuri protestante germane în vederea răspîndirii scrierilor protestante în Europa răsăriteană, inclusiv Țările Române. Într-o primă etapă se sugera traducerea catehismului luteran în „cirilică” (slavă), ceea ce i-ar fi asigurat circulația pe o întinsă arie. „Cirilica”, amintea Ambros Frölich într-una din scrisorile adresate lui Hans Ungnad, „...geet durch Littaw, Reyssen, Moscovittern, Moldaw, Wallachia, Sirfei, Dalmatien, Constanti-nopol...”. Dimitrie se vedea dispus să-și asume munca de traducere, după ce însăși va fi adus în prealabil cărțile lăsate în Transilvania: „Doch er vill zuvor auf Siebenburgen, daselb hat er seine bucher und sachen”; I. Kostrenčič, *op. cit.*, p. 39. E probabil că în timpul acestei călătorii în Transilvania a aflat despre reușita lui Despot în Moldova și s-a îndreptat în această direcție. La 5 nov. 1562, în condițiile favorabile create de succesul lui Despot, sînt trimise din Germania cărțile protestante scrise în limba slavonă, „...auch nach der Moldau, Wallachei, Sieben-bürgen und Ungarn...”. Este evident că nu numai în Moldova și Țara Românească, dar și în Transilvania, cărțile cirilice nu puteau fi destinate decît populației românești. Dar o însemnătate deosebită pare a avea constatarea făcută cu acest prilej de organizatorii propagandei luterane în Țările Române că lucrările slavone nu au trecut și că ar fi de preferat folosirea caracterelor latine. „Es wäre viel besser wenn die Bucher mit lateinischen Buchstaben gedruckt wären, denn die Leute verstehen die Cyrillica nicht”; *ibidem*, p. 121. Deși acest document nu a fost publicat decît sub formă de regist de editorul colecției, care poate nu i-a înțeles exact sensul, pare evident că autorul scrisorii nu se referea la folosirea literelor latine în locul caracterelor cirilice, ci a limbii române în locul celei slavone. Că acesta a fost gîndul autorului rezultă și din misiunea încredințată aceluiași Wolfgang Schreiber de Hans Ungnad, în toamna anului 1562, de a trata cu Despot Vodă, problema tipăririi evangheliilor în limba română. Asupra problemei atît de controversate în istoriografia noastră a începutului folosirii limbii române în textele bisericești vom reveni cu alt prilej. Firește că cercetări în arhivele din Tübingen vor da la iveală informații noi pentru curățarea acestui aspect al istoriei noastre în veacul al XVI-lea.

² Fără a curăța existența prigoanelor în Moldova, istoricul german E. Benz a intuit totuși caracterul deosebit al acțiunii protestante în această țară, datorit tocmai îmbinării dintre aspectul confesional și cel politic; E. Benz, *Wittenberg und Byzanz*, p. 75; cf. și M. Holban,